

LUẬN ÁN VĂN HÓA HỌC

VŨ THỊ HUỆ. *Sự biến đổi của văn hóa gia đình đô thị ở Hà Nội từ năm 1986 đến hiện nay*

Chuyên ngành: Văn hóa học

Mã số: 62.31.70.01

Quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và đô thị hóa (CNH, HĐH và ĐTH) diễn ra ở nước ta hiện nay đã làm biến đổi mạnh mẽ các lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có văn hóa gia đình. Xu thế toàn cầu hóa, giao lưu văn hóa quốc tế và sự phát triển nhanh chóng của cuộc cách mạng khoa học, công nghệ trên thế giới không chỉ đem lại những lợi ích cho gia đình mà còn đe dọa sự tồn tại của gia đình, làm tổn thương các giá trị tốt đẹp của văn hóa gia đình trên phạm vi toàn thế giới. Văn hóa gia đình ở nước ta nói chung và ở đô thị Hà Nội nói riêng đang chịu tác động của các quá trình và xu hướng trên, đang có những biến đổi to lớn, vừa mang tính tích cực vừa mang những tiêu cực.

Nghiên cứu những biến đổi của văn hóa gia đình là vấn đề hết sức cần thiết mà thực tiễn đang đặt ra hiện nay. Do đó, nghiên cứu sinh Vũ Thị Huệ đã lựa chọn vấn đề “*Sự biến đổi của văn hóa gia đình đô thị ở Hà Nội từ năm 1986 đến hiện nay*” làm đề tài nghiên cứu cho bản luận án của mình.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, luận án chia thành 3 chương (260 trang).

Chương I: *Một số vấn đề chung về gia đình và văn hóa gia đình* (tr.13-55), tổng quan tình hình nghiên cứu về gia

đình và văn hóa gia đình, đồng thời trình bày các quan niệm về văn hóa gia đình, cơ cấu và vai trò của nó.

Nghiên cứu về gia đình và văn hóa gia đình đã được đề cập từ lâu trên thế giới. Ở Việt Nam, giai đoạn trước thế kỷ XX mới chỉ có những ghi chép của các nhà biên khảo phong tục dân gian hay các nhà viết sử, các nhà xây dựng pháp luật. Họ coi văn hóa gia đình là những luật tục cần nghiên cứu để biến các luật tục ấy thành điển chế, luật pháp của nhà nước. Cho đến giai đoạn đầu thế kỷ XX khi nền văn hóa văn minh phương Tây xâm nhập vào nước ta thì việc nghiên cứu gia đình (văn hóa gia đình Việt Nam) mới được quan tâm. Trước Cách mạng Tháng Tám, các tác giả là người Việt Nam nghiên cứu về gia đình và văn hóa gia đình Việt Nam đã trở nên khá đông đảo. Đặc biệt là từ sau khi nước ta bước vào Đổi mới, nhất là từ năm 1994, vấn đề gia đình và văn hóa gia đình đã thu hút sự quan tâm của nhiều nhà nghiên cứu và được đưa vào giảng dạy ở các nhà trường, học viện. Vấn đề này cũng đã được nghiên cứu và xuất bản trong nhiều ấn phẩm.

Trên cơ sở trình bày tổng quan các quan niệm về văn hóa gia đình của các nhà nghiên cứu Việt Nam, thông qua việc phân tích cơ cấu của văn hóa gia đình, cùng vai trò của nó đối với gia đình và xã hội, tác giả làm sáng tỏ và nêu rõ *văn hóa gia đình là một hiện tượng văn hóa, một thực thể văn hóa có vai trò to lớn đối với con người và xã hội*.

Văn hóa gia đình là văn hóa của một thiết chế xã hội đặc thù, chịu sự chi

phối bởi văn hóa của một xã hội nhất định, bao gồm tổng thể các giá trị, truyền thống, thị hiếu và phương thức ứng xử được các thành viên của gia đình cùng lựa chọn, thừa nhận, chấp nhận để ứng xử với nhau trong gia đình và với xã hội.

Văn hóa gia đình đóng vai trò điều tiết, thúc đẩy sự biến đổi của gia đình theo hướng nhân văn, nhân bản hơn và giúp cho gia đình thực hiện vai trò “hạt nhân” của xã hội.

Chương II, tác giả phân tích và làm rõ *thực trạng văn hóa gia đình đô thị ở Hà Nội qua các giai đoạn lịch sử và sự biến đổi từ năm 1986 đến nay* (tr.56-126).

Hà Nội là trung tâm chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội, là cửa ngõ giao lưu quốc tế của đất nước. Hà Nội đang trong giai đoạn CNH, HĐH và ĐTH diễn ra nhanh chóng, đã tập trung và thu hút nguồn nhân lực tại chỗ và khắp các tỉnh thành trong cả nước, nhiều vấn đề về gia đình đang diễn ra hết sức phức tạp. Sự biến động của gia đình và văn hóa gia đình đô thị ở Hà Nội được xem là sự biến đổi có tính điển hình của gia đình và văn hóa gia đình Việt Nam hiện nay.

Trước hết, tác giả phân tích và làm sáng tỏ văn hóa gia đình đô thị ở Thăng Long – Hà Nội giai đoạn trung đại; cận đại và từ 1945 đến 1986 trên các phương diện kiểu loại và tính chất gia đình, chỉ rõ những biến đổi tích cực và tiêu cực trong các giai đoạn đó nhằm lấy cơ sở cho nghiên cứu thực tiễn giai đoạn từ 1986 đến nay.

Tiếp đó, để đưa ra những kết luận cụ thể về thực trạng biến đổi của văn hóa gia đình đô thị Hà Nội, tác giả tiến hành điều tra, nghiên cứu xã hội học trên các đối tượng là gia đình và văn

hóa gia đình ở khu vực đô thị Hà Nội, trong phạm vi nghiên cứu: về không gian gồm khu nội thành, các khu đô thị mới trước khi mở rộng (năm 2008), về thời gian là từ năm 1986 đến trước 1/8/2008 và rút ra một số kết luận:

Thứ nhất, qui mô gia đình có sự thay đổi. Gia đình hạt nhân ngày càng chiếm ưu thế và tỷ lệ nghịch với nó là sự suy giảm số lượng gia đình lớn, gia đình ba thế hệ trở lên.

Thứ hai, cấu trúc của gia đình dễ biến động, thiếu tính bền vững hơn do sự thay đổi trong quan niệm về hôn nhân, hạnh phúc, trách nhiệm với gia đình của các thành viên cũng như trong các chuẩn mực giá trị.

Thứ ba, các mối quan hệ trong gia đình trở nên cởi mở, sợi dây liên kết các thành viên đang bị “nới rộng ra” theo hướng tự chủ, phát triển độc lập và cá nhân hóa. Bên cạnh đó là sự nhấn mạnh đến các vai trò và trách nhiệm cá nhân, tính dân chủ và bình đẳng giữa các thành viên thuộc các thế hệ và giới tính khác nhau của gia đình.

Thứ tư, trong xã hội, các chuẩn mực giá trị truyền thống vẫn luôn được tôn vinh, song bên cạnh đó cũng xuất hiện những chuẩn mực mới, giá trị mới, mà không phải giá trị nào cũng được toàn xã hội thừa nhận.

Chương III: *Giải pháp xây dựng văn hóa gia đình đô thị Hà Nội trước xu thế biến đổi hiện nay* (tr.127-160).

Giai đoạn hiện nay, những vấn đề của Hà Nội đang đặt ra gắn với việc xây dựng văn hóa gia đình hết sức bức thiết. Đó là: sự biến động trong sinh hoạt văn hóa của gia đình ngày càng trở nên rõ nét; Sinh hoạt văn hóa cộng đồng trong gia đình suy giảm, biểu hiện ở việc mỗi

người chỉ biết chăm lo đến công việc, lợi ích riêng của mình, lớp trẻ có xu hướng “hướng ngoại”, chịu ảnh hưởng của nhóm xã hội nhiều hơn,...; Hôn nhân thực dụng, vị kỷ, vụ lợi tăng lên. Quan niệm về hôn nhân cũng hời hợt hơn, đơn giản hơn, ít nặng tình nặng nghĩa như người Hà Nội xưa; Thực tế ở một số gia đình đô thị đã lấy các phương tiện kỹ thuật thay cho quan hệ tình cảm, sử dụng đồng tiền thay cho nghĩa vụ gia đình. Tất cả những điều đó làm cho các mối quan hệ trong gia đình trở nên lỏng lẻo. Do đó, đề cao giá trị văn hóa gia đình và xây dựng gia đình văn hóa là mục tiêu vừa có tính chiến lược vừa có tính cấp bách trong sự nghiệp xây dựng con người mới XHCN ở Việt Nam, phù hợp với truyền thống đạo lý của dân tộc và phù hợp với quy luật phát triển tất yếu của xã hội.

Xây dựng văn hóa gia đình phải xuất phát từ việc kế thừa và phát huy những giá trị văn hóa tốt đẹp của gia đình Việt Nam truyền thống, đồng thời bổ sung những giá trị mới, những giá trị văn hóa gia đình dân chủ – bình đẳng, giá trị văn hóa gia đình hiện đại.

Nhằm thực hiện những điều đó, tác giả trình bày các nhóm giải pháp cơ bản trong xây dựng văn hóa gia đình đô thị ở Hà Nội, gồm:

1/ Nhóm giải pháp đẩy mạnh việc nghiên cứu về gia đình và văn hóa gia đình tập trung vào việc nghiên cứu kỹ lưỡng hơn, nhất là tìm hiểu tác động của CNH, HĐH, toàn cầu hóa đến gia đình, đến các thành viên trong gia đình để tạo cơ sở cho việc hoạch định chủ trương, ban hành chính sách tạo điều kiện cho gia đình, cho các cá nhân phát

huy tài năng, đóng góp nhiều hơn nữa cho sự phát triển chung của đất nước.

2/ Nhóm giải pháp tăng cường và hoàn thiện việc ban hành và thực hiện các chính sách về gia đình tập trung vào việc ban hành một hệ thống đồng bộ các chính sách về gia đình; phối hợp hành động giữa các tổ chức, đoàn thể, cơ quan chuyên trách liên quan đến các vấn đề gia đình; sự kiểm tra, giám sát, đánh giá việc thực hiện các chính sách liên quan đến gia đình đồng thời thông qua luật pháp và dư luận xã hội để ngăn chặn kịp thời những hành động vi phạm quyền lợi của các thành viên trong gia đình.

3/ Nhóm giải pháp về kinh tế, việc làm, phúc lợi xã hội tập trung vào việc thực hiện và phát triển nhằm đáp ứng và tạo điều kiện để gia đình có kinh tế, các thành viên trong gia đình có thu nhập ổn định, mọi người có thể bình đẳng, thụ hưởng các phúc lợi vật chất tương xứng với đóng góp của họ.

4/ Nhóm giải pháp về văn hóa, giáo dục nhằm nâng cao chất lượng văn hóa phẩm và các hoạt động dịch vụ văn hóa; nâng cao học vấn, trình độ văn hóa và nghề nghiệp, xây dựng hoàn thiện con người; đáp ứng tốt các nhu cầu văn hóa và định hướng tiêu dùng văn hóa phẩm lành mạnh.

Ngoài ra, tác giả cũng đưa ra một số kiến nghị thực tiễn đối với Nhà nước (cấp trung ương); Chính quyền thành phố Hà Nội và các cấp, ngành của Thủ đô.

Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án cấp Nhà nước, họp tại Viện Văn hóa nghệ thuật Việt Nam, tháng 7/2010.

PV.

giới thiệu